

Nr 226.

Uppläst och godkänd hos Första kammaren den 27 maj 1911.

— — — — Andra kammaren den 27 maj 1911.

Riksdagens skrifvelse till Konungen i anledning af väckta motioner om ändringar i gällande förordning angående försäljning af brännvin.

(Bevillningsutskottets betänkande nr 32 och memorial nr 40).

Till Konungen.

Vid innevarande års Riksdag hafva af enskilda motionärer gjorts framställningar, åsyftande ändringar i gällande brännvinsförsäljningsförordning med afseende å det så kallade Göteborgssystemet.

Göteborgssystemet afsåg, som bekant, ursprungligen endast att reformera försäljningen — närmast utskänkingen — af brännvin till arbetarbefolkningen, därvid man ville dels inskränka brännvinsförtäringen, dels göra densamma till sina följder mindre fördärflig. Målet ville man vinna dels och framför allt genom att aflägsna det enskilda ekonomiska intresset, d. v. s. ordna försäljningen så, att säljarna ej hade något intresse af ökad omsättning, dels ock genom att förbättra kroglokalerna och såmedelst utöfva ett hyfsande inflytande på kunderna samt genom att vid utskänking

tillhandahålla lagad mat, hvilket skulle minska brännvinets hälsovådliga inflytande. Därjämte skulle, enligt den ursprungliga idén, systembolagens inkomster hufvudsakligen användas till arbetarklassens gagn.

I en af de väckta motionerna hafva synnerligen skarpa anmärkningar riktats mot det förhållandet, att bolagens förvaltningskostnader på de senare åren stegrats i en proportion, som ej alls motsvaras af ökad vinst, hvarjämte det missförhållandet särskildt skulle råda, att omkostnadsstegringen nära nog helt fölle på den ena af bolagens rörelsegrenar, utskänknigen.

Om också motionärens framställning är öfverdrifven, i det att bland annat omkostnadsstegringen till afsevärd del berott af omständigheter, öfver hvilka bolagen ej kunnat råda, såsom växande utskylder till stat och kommun, berättigade löneförhöjningar åt tjänstemän hos bolagen och ökade hyror äfvensom beträffande Stockholm och någon annan stad af den i nykterhetens intresse vidtagna åtgärden att förbjuda den s. k. disksupningen, hvilken åtgärd tydligen bidragit att öka kostnaden för hvarje utskänkt liter brännvin, torde likväl kvarstå som ett obestridligt faktum, att omkostnaderna för bolagens utöfvande af brännvinsförsäljningen i allmänhet äro högre än förhållandena synas betinga och med hänsyn till den uppkommande vinsten kan anses skäligt.

Redan sistlidet års Riksdag har emellertid uppmärksammat, att omkostnaderna inom vissa bolag stigit till en betydande höjd, och anmärkt, att, äfven om olika förhållanden på olika orter kunde i viss mån förklara en dylik företeelse, sådan skiljaktighet i omkostnader olika bolag emellan, som den officiella statistiken hade att uppvisa, vore ägnad att tilldraga sig uppmärksamhet. Riksdagen fann med afseende härå önskvärdt, att en opartisk och grundlig utredning anställdes beträffande omfattningen af förefintliga missbruk samt möjligheten af deras afhjälpande medelst skärpt kontroll eller genom andra lämpliga åtgärder, och blef jämväl en skrifvelse aflåten till Eders Kungl. Maj:t med begäran om en sådan utredning.

Då emellertid det utredningsarbete, som med anledning af berörda skrifvelse lärer vara påbörjadt, ännu icke blifvit slutfördt, har det synts Riksdagen lämpligt att påkalla Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet för några punkter, som, utöfver hvad sistlidet år framhölls, särskildt böra vid utredningen beaktas.

I sådant afseende har Riksdagen till en början velat framhålla, att bolagens bokföring synes böra så ordnas, att den tydligt utvisar inkomster och utgifter för de olika grenarna af ett bolags rörelse och sålunda särskildt för utminuterungen och särskildt för utskänknigen.

Vidare har Riksdagen fäst sig vid frågan om bolagens mathållning.

Motionären har låtit sin framställning anknyta sig förnämligast till förhållandena i Stockholm. Systembolaget i Stockholm utöfvar själf 30 utskänkningsrättigheter i s. k. värdshus, afsedda närmast för arbetarklassen. I dessa förekomma äfven s. k. källarafdelningar med finare lokaler och bättre mat. Det har mot bolagets värdshusrörelse anmärkts, att matprisen äro så låga, att bolaget utöfvar illojal konkurrens med nykterhetsvärdshusen, och att mathållningen, antingen den utöfvas af bolaget själf eller, såsom lärer vara regeln, af utskänkningsföreståndaren, ådrager bolaget utgifter, som måste täckas af vinsten å utskänkingen. I huru hög grad denna anmärkning kan vara befogad, har Riksdagen icke varit i tillfälle att utröna. Men obestriddigt torde vara, att den äger en viss befogenhet, då bolaget, äfven där föreståndaren på egen risk ombesörjer mathållningen, kostnadsfritt tillhandahåller lokal, värme, belysning m. m., hvarigenom det blir denne möjligt att hålla lägre priser än andra jämförliga matserveringsställen. Det åligger visserligen bolagen att vid utskänking af brännvin tillhandahålla lagad mat, men bör, efter Riksdagens förmenande, i möjligaste mån undvikas, att utgifterna därför komma att drabba bolagens öfriga rörelse, och håller Riksdagen före, att genom en mera ekonomisk anordning af mathållningen bolagens kostnads-siffra skulle kunna ej obetydligt nedbringas. Huru detta i öfrigt skall kunna ernås, tarfvar en noggrann undersökning. Att i åtskilliga afseenden inskränkningar och besparande omläggningar af administrationen skola kunna äga rum, torde emellertid kunna antagas.

Af den officiella statistiken framgår, att de särskilda bolagens verksamhet gifvit mycket olika resultat beträffande vinsten å egen rörelse. Bland de faktorer, som reglera vinsten, stå gifvetvis i främsta rummet det pris, hvartill bolaget kan inköpa varan, samt det salupris bolaget håller. I det förra hänseendet kan man icke bortse från, hurusom de senare årens företeelser på spritmarknaden hafva hotat att ställa bolagen i beroende af den uppkomna sammanslutningen mellan olika spritfabriker i landet, den s. k. sprittrusten. Efter dennas tillkomst har därjämte såsom gifven konsekvens följt bränneriägarnas ringbildning. Det synes under dessa förhållanden måhända erforderligt, att åtgärder vidtagas till bolagens skyddande emot producenternas starka sammanslutningar. I sådant afseende har motionären föreslagit, att staten skulle inlösa förädlingsverken och därefter bedrifva förädlingen. Det afsedda ändamålet torde dock kunna nås på andra vägar. Bland annat står ju alltid den utvägen öppen att genom förändring i tullsatserna reglera allvarligare faror af trustbildning på förevarande område. Äfven andra medel kunna förvisso utfinnas vid en utredning af frågan.

I afseende å salupriset åter äro bolagen oförhindrade att taga hänsyn till alla inverkan omständigheter och beroende allenast af eventuell konkurrens sinsemellan. Denna konkurrens har emellertid ledt därtill, att olika bolag fixera olika pris på samma vara. Försäljningspriset för en liter varmrenadt brännvin vid utminuterung var 1909 lägst 1 krona 34,1 öre och högst 2 kronor. För flertalet bolag — 70 — låg priset mellan 1 krona 50 öre och 1 krona 75 öre, hos 36 bolag var det lägre än 1 krona 50 öre och hos 6 af dessa lägre än 1 krona 40 öre. Hos 25 bolag var priset däremot högre än 1 krona 75 öre. Jämväl alkoholhalten hos det sålda brännvinet växlade och ingalunda alltid i proportion till priset. Riksdagen, som funnit denna konkurrens oegentlig, har velat ifrågasätta, huruvida icke bestämmelser kunde och borde införas därom, att alla systembolag skulle vara skyldiga att för samma pris och med samma alkoholhalt tillsaluhålla egentligt brännvin äfvensom billig konjak och liknande drycker.

Såsom ett kraftigt medel, ej allenast till reformerande af systembolagens sätt att fylla sin uppgift i och för sig utan ock till deras skydd utåt, har af motionären föreslagits inrättandet af en särskild kommission eller ett slags öfverstyrelse med såväl kontrollerande som förvaltande befogenhet. På denna öfverstyrelse skulle, enligt motionären, öfverflyttas »ledningen och tillsynen öfver den detaljhandel med brännvin, som nu utöfvas af ett hundratrettiootal hvar för sig själfständiga bolag», och skulle öfverstyrelsen äga att för försäljning af brännvin »efter statsmakternas anvisning meddela likformiga bestämmelser för hela landet, såsom att varan gjordes enhetlig, finge fastställd styrka och såldes till fastställdt pris», äfvensom verkställa inköp.

I princip har förslaget om ett gemensamt organ för samtliga systembolag synts Riksdagen vara värdt det största beaktande, äfven om man måste anse, att motionären tillämnat den ifrågasatta öfverstyrelsen en väl vidsträckt befogenhet, då han synes hafva afsett, att den skulle rent af ersätta de lokala styrelserna äfven beträffande vissa angelägenheter, som enligt sakens natur lika väl eller bättre kunna besörjas af dem. Lämpliga uppgifter för en öfverstyrelse, antingen denna, såsom motionären tänkt sig, blefve fristående eller, såsom enligt Riksdagens åsikt därjämte och främst bör förutsättas, ordnades såsom en afdelning af kontrollstyrelsen, torde emellertid vara att åstadkomma och vidmakthålla större likformighet de olika bolagen emellan i fråga om en del med försäljningsrörelsen sammanhängande spörsmål äfvensom tillse, att, såvidt möjligt, enhetliga principer komme att tillämpas i bolagens verksamhet, såsom exempelvis beträffande öfverlåtelsekontrakt, försäljningspris, varans styrka, förvaltnings-

kostnader o. s. v. En blifvande utredning torde emellertid gifva ytterligare uppslag i afseende å den tilltänkta öfverstyrelsens verksamhetsområde och befogenhet.

I en annan af de väckta motionerna hafva föreslagits ändrade bestämmelser angående sammansättningen af bolagens styrelser, i syfte att det allmänna måtte i dem blifva starkare representeradt.

Genom anordnandet af en öfverstyrelse för samtliga bolag, på sätt Riksdagen ofvan förordat, synes det allmännas intresse blifva i väsentlig mån tillgodosedt. Riksdagen förutsätter emellertid, att frågan om styrelsernas sammansättning blir föremål för särskildt öfvervägande vid den utredning, som med denna Riksdagens skrifvelse åsyftas.

Slutligen vill Riksdagen framhålla, att för denna utredning icke torde böra på förhand uppdragas alltför snäva gränser. En ganska grundlig revision af hithörande bestämmelser är för visso behöflig för ett rätt tillgodoseende af de intressen, systembolagen äro afsedda att tillvarataga, och en närmare undersökning kan möjligen komma att gifva vid handen, att äfven andra åtgärder än de af Riksdagen förordade kunna visa sig erforderliga för ändamålets vinnande.

På grund af hvad sålunda anförts, får Riksdagen anhålla, det tacktes Eders Kungl. Maj:t låta föranstalta, att vid den utredning rörande behöfligheten af ändrade föreskrifter för brännvinsförsäljningsbolagens verksamhet, om hvars anordnande Riksdagen i skrifvelse nästlidet år anhållit, jämväl måtte tagas under öfvervägande, i hvad mån ytterligare revision af gällande brännvinsförsäljningsförordning i här ofvan förordade hänseenden kan finnas af behovet påkallad, samt att därefter måtte för Riksdagen framläggas det förslag, som af utredningen kan föranledas.

Stockholm den 27 maj 1911.

Med undersätlig vördnad.
